

Potencjał społeczeństwa obywatelskiego: solidarność w zarządzaniu kryzysowym (SolZiv/ SolCiv)

Cel

Pandemia Corona przewróciła nasze współzycie do góry nogami: Życie codzienne charakteryzuje się środkami ograniczającymi, w tym zakazami kontaktowymi i obowiązkowymi maskami, zamkniętymi sklepami i placówkami oświatowymi. Opierają się one na idei solidarności: chronimy się wzajemnie przed zakażeniami, a nasz system opieki zdrowotnej przed przeciążeniem. Ale solidarności można nadać tylko ograniczone ramy polityczne, żyją nią obywatele. Podobnie jak w przypadku poprzednich kryzysów, społeczeństwo obywatelskie odgrywa główną rolę: tworzy sieć kontaktów z obywatelami, wzmacnia solidarność, wspiera osoby potrzebujące pomocy w radzeniu sobie z nimi, a także wyraża krytykę i zwraca uwagę na skargi.

Proponowany projekt ma na celu zbadanie zakresu i warunków zachowań opartych na solidarności w formach społeczeństwa obywatelskiego. Dla jednej rzeczy: Kto jest zaangażowany w społeczeństwo obywatelskie? W jakiej formie? I jak to zobowiązanie jest realizowane w praktyce pomimo daleko idących zakazów kontaktów? Z drugiej strony: Kto skorzysta z tego zobowiązania? Kto czuje się przeoczony? A jakie oferty są przyjmowane przez potrzebujących? Są to kwestie o zasadniczym znaczeniu dla zrozumienia społecznych konsekwencji pandemii i uzyskania środków, które w szczególny sposób wspierają społeczeństwo obywatelskie w zarządzaniu kryzysowym.

Przeżywamy wielkie chwile w społeczeństwie obywatelskim nie tylko od czasu pandemii korony, ale także podczas ostatnich poważnych kryzysów w Europie - kryzysu euro i kryzysu uchodźców. W tym czasie zwiększyły się zaangażowanie i działania oparte na solidarności, a także protesty polityczne (m.in. BMFSFJ 2018; della Porta 2018; Hutter & Kriesi 2019; Schiffauer i in. 2017). Zwłaszcza jesienią 2015 roku w Niemczech powstały niezliczone inicjatywy pomocowe dla uchodźców, a także powstały organizacje, stowarzyszenia i inicjatywy społeczne. W tym samym czasie na ulicach odbyła się spirala mobilizacji, z sojuszami takimi jak Unteilbar i Pulse of Europe z jednej strony i Pegida z drugiej.

Z jednej strony, obecna sytuacja jest podobna do poprzednich kryzysów: Pandemia koronacyjna stanowi również wyzwanie dla państwa opiekuńczego i zwiększa nierówności. Ani zagrożenia dla zdrowia, ani konsekwencje środków mających na celu powstrzymanie pandemii nie są równomiernie rozłożone między ludzi (Heisig & Koenig 2020). Tak jak wcześniej, widzimy różnorodne formy solidarności w sensie pomocy nieformalnej i dobrowolnej. Społeczeństwo jest zaangażowane!

Z drugiej strony, sytuacja ta nie jest pod wieloma względami porównywalna: Ograniczenia w zakresie swobody przemieszczania się i zgromadzeń powodują zastój w życiu stowarzyszeń i społeczeństw (Grande & Hutter 2020). Działania protestacyjne i solidarnościowe są możliwe tylko w ograniczonym zakresie lub online. "Trzecie miejsca", gdzie obywatele* spotykają się na wymianie, nie są już dostępne. Ale to właśnie istniejące stowarzyszenia są aktywowane nawet w czasach kryzysu. Przykład klęsk żywiołowych pokazuje, że ich ograniczenie może mieć negatywne skutki w dłuższej perspektywie czasowej, jeśli nie podejmie się żadnej interwencji (Wang & Ganapati 2018).

Społeczeństwo obywatelskie stoi zatem przed dylematem: z jednej strony istnieje ogromne zapotrzebowanie na formy zachowań oparte na solidarności w celu przezwyciężenia kryzysu w życiu codziennym, ale również w celu potępienia skarg. Z drugiej strony, zakazy kontaktu odbierają podstawy klasycznych form zaangażowania. Jak rozwiązuje się ten dylemat? Jakie są tego konsekwencje? I jak można wzmocnić zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego?

Projekt ma na celu zbadanie, w jaki sposób rozwiązuje się ten dylemat. Brak jest praktycznego doświadczenia i wiedzy naukowej. Tematycznie nawiązujemy do wezwania BUA do spójności społecznej. Potrzebne jest jednak bezpośrednie wsparcie w celu przeanalizowania obecnej dynamiki. Nie ma porównywalnych badań, ponieważ regularne badania dotyczące społeczeństwa obywatelskiego w D były prowadzone w terenie przed kryzysem (Volunteer Survey 2019; Engagement Report), a obecne badania nie obejmują tego tematu (np. panele GESIS i SOEP COVID-19).

Pakiety pracy i harmonogram

Aby systematycznie rejestrować obecny dylemat społeczeństwa obywatelskiego, planujemy badanie ankietowe ludności (dwie fale) oraz analizę organizacyjną. Należy szybko rozpocząć badania w tej dziedzinie, aby uchwycić dynamikę sytuacji i dostarczyć na czas wiedzę istotną z punktu widzenia politycznego i społecznego. Badanie jest interdyscyplinarne i transdyscyplinarne: Jesteśmy zespołem na styku socjologii, nauk politycznych i psychologii. Angażujemy również partnerów ze społeczeństwa obywatelskiego w gromadzenie danych i przekazywanie wiedzy.

Projekt składa się z pięciu Pakietów Roboczych. WP1&2 obejmują dwa ściśle skoordynowane badania: WP1 opiera się na badaniach populacji na poziomie indywidualnym; WP2 na badaniach online i ankietach na poziomie organizacji i inicjatyw. Trzy instytucje kredytowe będą wspólnie opracowywać badanie i przeprowadzać wspólne analizy. Jednocześnie, WP3-5 skupi się na socjologii emocji i nierówności społecznych (von Scheve), psychologii osobowości (Specht) oraz porównawczej analizie społeczeństwa obywatelskiego i organizacji (Hutter). Połączenie tych podejść jest kluczem do zrozumienia warunków solidnego zachowania w obecnych i przyszłych sytuacjach kryzysowych, które charakteryzują się poważnymi doświadczeniami w sytuacjach awaryjnych i niepewnością.

Dane i analizy są stale udostępniane podmiotom społeczeństwa obywatelskiego, polityki, nauki i opinii publicznej. Planujemy stronę internetową projektu, wkład w blogi, media społecznościowe i prasę oraz broszurę. W celu połączenia badań z nauczaniem, będziemy angażować studentów jako SHK oraz w seminaria badawcze w semestrze zimowym 20/21. Jednocześnie finansowanie to stanowi podstawę dla długoterminowych badań nad społecznymi skutkami pandemii korony. Jak stwierdzono w życiorysie, projekt doskonale wpisuje się w nasze zainteresowania badawcze i jest wpisany w trwające projekty (np. Monitoring Protestów w Centrum Badań Społeczeństwa Obywatelskiego, SFB 1171). Wraz z innymi kolegami i koleżankami składamy również wniosek o realizację projektu badawczego w ramach BUA Social Cohesion Call.

WP1 Osoby objęte badaniem (wszystkie PI)

WP1 wykorzystuje badania populacji w celu określenia sytuacji osób zaangażowanych i dotkniętych problemem. Pytania dotyczące repertuaru zaangażowania i korzystania z pomocy uzupełniane są pytaniami z badań nad statusem społeczno-ekonomicznym, płcią, pochodzeniem migracyjnym, motywacją, postawami politycznymi oraz osadzeniem i kontaktem z organizacjami i sieciami społecznymi (Dalton 2017). Jeśli chodzi o badania kapitału społecznego, zbuduje to pomost do badania organizacyjnego (WP2). Innowacyjny jest związek z pytaniami o indywidualne i zbiorowe doświadczenia emocjonalne w czasie pandemii, emocjonalną solidarność (Woosnam & Norman 2010) i synchroniczność (Dario Pérez et al. 2015), zadowolenie z życia i cechy osobowości (w tym Big Five, przekonanie o kontroli, poczucie własnej wartości, samotność, troski, optymizm), a także ich dynamiczny rozwój.

Projekt badania obejmuje dwa wymiary porównania: czas i region. W szczególności planowane jest badanie panelowe z dwoma falami w Niemczech i jedną falą w czterech innych państwach członkowskich UE. Bazując na wieloletnim doświadczeniu, ankiety są programowane przez samą firmę, a do rekrutacji uczestników wykorzystywane są wysokiej jakości panele dostępne. Fala 1 obejmuje 3,500 osób mieszkających w Niemczech. Zakres i kwota próby pozwalają na quasi-reprezentatywne stwierdzenia dotyczące dystrybucji i skutków w Niemczech, a także wariacji regionalnej (w szczególności różnice wschód-zachód). Fala 1 badania jest planowana na wrzesień. Jest to idealny moment, aby zapytać o aktualne zaangażowanie w wyjątkowej sytuacji, a jednocześnie przyjrzeć się przyszłym konfliktom i zaangażowaniu. W fali 2 (styczeń 2021 r.) 700 osób zostanie ponownie przesłuchanych w celu obserwacji ciągłości i zmian. Badanie zostanie przeprowadzone również w czterech innych krajach (Austria, Szwecja, Włochy i Polska; N= 1.200 każdy). Kraje te różnią się pod względem czynników związanych z pandemią, jak również pod względem ogólnego charakteru społeczeństwa obywatelskiego (patrz WP5).

Organizacje badawcze WP2 (wszystkie PI)

WP2 służy do zbierania danych organizacyjnych. Istniejące i nowe stowarzyszenia odgrywają główną rolę w organizowaniu wsparcia w czasie pandemii i ułatwianiu zaangażowania. Nie jest jasne, w jakim stopniu formalne i nieformalne, a także nowo powstałe i dłużej działające stowarzyszenia dostosowują się w różny sposób do kryzysów. Te organizacyjne procesy adaptacyjne są w centrum zainteresowania WP2. Stanowią one niezbędne wyjaśnienia dla zachowań opartych na solidarności oraz dla oceny potencjału i potrzeb społeczeństwa obywatelskiego w zakresie zarządzania kryzysowego.

Prowadzone są badania online (w tym w mediach społecznościowych i na stronach internetowych) w celu określenia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w Niemczech. Muszą one zostać rozpoczęte natychmiast, aby zapewnić oferty i dynamikę solidarności. Następnie badane są organizacje i inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego (Brake i Weber 2009). Badanie online zostanie przeprowadzone we współpracy z Instytutem Badań nad Demonstracją i Przemieszczaniem się (ipb). Ponieważ populacja ta nie jest znana nawet organizacjom sformalizowanym (Priller i in. 2012), głównym zadaniem jest stworzenie systematycznej próby i rekrutacja respondentów. W tym celu organizacje są rekrutowane za pośrednictwem istniejących sieci ipb. Istnieje współpraca z Bundesnetzwerk Bürgerschaftliches Engagement (BBE) i Bewegungsstiftung. Partnerzy współpracy są również zaangażowani w projektowanie badań i transfer wiedzy. Ponadto rekrutowane są inicjatywy nowo utworzone w kontekście pandemii i zapisane w kroku 1. Jest to ważny wkład, ponieważ nieformalne stowarzyszenia są zaniebywane w badaniach nad społeczeństwem obywatelskim jako struktura umożliwiająca zaangażowanie. Podejrzewamy jednak, że pojawiające się spontanicznie stowarzyszenia i istniejące sieci nieformalne mogą zostać zaadaptowane szczególnie szybko.

WP3 Analiza emocji (von Scheve)

W oparciu o WP1&2, WP3 analizuje jak indywidualne i zbiorowe emocje doświadczane podczas pandemii wpływają na zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego. Z badań ruchowych wiadomo, że uczucia niepewności i niezadowolenia są skondensowane przez dyskursy i rytuały do (zbiorowych) emocji takich jak gniew i oburzenie, a zatem mają efekt mobilizujący (Jasper 2014; Salmela i v. Scheve 2017). Wspólne emocjonalne doświadczenie jest ważnym źródłem solidarności. Odnosi się to do form zaangażowania, które mają na celu opór i protest, jak również do tych, które skupiają się na współpracy i solidarności. Negatywne emocje przeżywane wspólnie w obliczu kryzysu mogą również promować solidarność i zachowania prospołeczne (np. Garcia & Rimé 2019). Solnit (2010) podsumowała to w swojej komisji A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities That Arise in Disasters. Szczególnie rytuały interakcji zaangażowanych obywateli* sprawiają, że wspólne emocje stają się namacalne w konkretnych sytuacjach, tworzą poczucie przynależności i podtrzymują zaangażowanie (Collins 2004). W związku z tym WP3 pyta, jakie emocje się kształtują i jakie są ich czynniki wyzwalające podczas pandemii (np. samotność, choroba), do czego się odnoszą (np. do siebie, tożsamości, innych, grup społecznych) i jak są one rozwarstwione (np. płeć, wiek, wykształcenie). Ponadto, WP3 pyta, jakie konkretne emocje wiążą się z zaangażowaniem lub jego powściągliwością w czasie tego kryzysu. W szczególności w centrum uwagi znajdują się emocjonalne konsekwencje ograniczenia kontaktów i fizycznego dystansu jako specyfiki tego kryzysu: W jaki sposób doświadczane są (zbiorowe) emocje, gdy rytuały interakcji odbywają się tylko za pośrednictwem mediów, a krąg partnerów interakcji jest mocno ograniczony? I jakie to ma konsekwencje dla pokolenia, jakości i zakresu uczuć solidarności?

WP4 Analiza osobowości (Specht)

W oparciu o WP1&2, WP4 analizuje rolę rozwijającej się osobowości wśród podmiotów społeczeństwa obywatelskiego i (potencjalnych) odbiorców wsparcia społeczeństwa obywatelskiego. Z jednej strony, osobowość ma wpływ na indywidualne zarządzanie kryzysowe (Specht i in., 2011) i wpływa na to, czy ludzie mają tendencję do proaktywnego radzenia sobie z kryzysem (Heckhausen & Schulz, 1995), a tym samym może okazać szczególną solidarność. Jednocześnie kryzys stwarza nowe wyzwania dla zaangażowania poprzez ograniczenia w kontaktach, co często wymaga nowych form współpracy i interwencji oraz zależy od zdolności jednostki do wypróbowania nowych rzeczy (John i in., 2008).

Typowe wzmacniacze zaangażowania, takie jak wymiana społeczna i publiczna widoczność, są również ograniczone. Należy jeszcze sprawdzić, jakie cechy osobowości sprzyjają zaangażowaniu i jak można ułatwić zaangażowanie osób, które wcześniej nie były zaangażowane. Z drugiej strony, nie wszyscy potencjalni odbiorcy zachowań opartych na solidarności, np. osoby potrzebujące lub grupy społeczne o wspólnych problemach, są w równym stopniu wspierani i słyszani. Tutaj też osobowość ma wpływ: Na przykład, łatwiej jest zaakceptować wsparcie ze strony osób, które się z nim zgadzają, ale osoby, które się z nim nie zgadzają, mają większe szanse, aby ich własne potrzeby zostały wysłuchane (Jensen-Campbell i in., 2020). Dopiero się okaże, jakie cechy osobowościowe ułatwiają otrzymanie wsparcia w obecnych warunkach i kto czuje się pominięty w przewyżczeniu kryzysu, a zatem wymaga dodatkowej uwagi w celu zapobiegania konfliktom osobistym i społecznym w perspektywie średnioterminowej. Ostatecznie osobowość podlega zmianom przez całe życie, które mogą zintensyfikować kryzysy indywidualne lub zbiorowe (Specht i in., 2014). Potencjalne zmiany osobowości w społeczeństwie dotkniętym kryzysem i ich dynamiczne interakcje z zaangażowaniem społeczeństwa obywatelskiego zostaną zbadane za pomocą badania longitudinalnego w ramach WP1.

WP5 Kontekst analizy (Hutter)

W oparciu o WP1&2, WP5 analizuje, jak różnice kontekstowe wpływają na sposób, w jaki społeczeństwo obywatelskie radzi sobie z dylematem wspomnianym na początku. W jakich warunkach politycznych i społecznych może rozwinąć się (nie) potencjał społeczeństwa obywatelskiego w zakresie zarządzania kryzysowego? Co jest potrzebne w czasach pandemii, aby umożliwić osiągnięcie poziomu solidarności, który zaspokoi potrzebę wsparcia i krytycznej refleksji? WP5 opiera się na pracach nad strukturami szans i skutkami ruchów społecznych (Bosi i in. 2018; Hutter 2014) oraz nad rolą kapitału społecznego w kryzysach i katastrofach (Aldrich 2012; Wang & Ganapati 2018). Badania te pokazują, że zarządzanie kryzysowe zależy od stopnia, w jakim ludzie są dotknięci kryzysem (w tym od zakresu dyslokacji ekonomicznej). Jednocześnie ważną rolę odgrywa siła społeczeństwa obywatelskiego przed kryzysem i środki polityczne mające na celu uporanie się z nim. Te ostatnie wpływają na przykład na to, jak istniejące i nowe sojusze dostosowują się do sytuacji kryzysowej, czy skupiają się na różnych grupach docelowych (Uba & Kousis 2018), czy też szukają nowych obszarów pracy, czy też wyrażają żądania polityczne. To z kolei wpływa na możliwość solidnego zachowania się jednostki. Badania w ramach WP1&2 mają tę zaletę, że czynniki te różnią się w Niemczech (w czasie, regionie, obszarze organizacyjnym), jak również w porównaniu z innymi krajami. W oparciu o ustalenia Grupy Roboczej 5 można opracować środki ukierunkowane na wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego w obecnych i przyszłych sytuacjach kryzysowych.

Literaturverzeichnis

- Aldrich, Daniel P. 2012. *Building resilience: social capital in post-disaster recovery*. Chicago: The University of Chicago Press.
- BMFSFJ (2018). *Engagement in der Flüchtlingshilfe: Ergebnisbericht einer Untersuchung des Instituts für Demoskopie Allensbach*. Berlin.
- Brake, A., & Weber, S. (2009). „Internetbasierte Befragung“. In *Handbuch Methoden der Organisationsforschung*, herausgegeben von S. Kühl, P. Strodtholz, & A. Taffertshofer, 413–34. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Collins, R. (2004). *Interaction Ritual Chains* (Bd. 62). Princeton University Press.
- Dalton, R. (2017). *The Participation Gap: Social Status and Political Inequality*. Oxford: Oxford University Press.
- Della Porta, D. (ed.) (2018). *Solidarity Mobilizations in the Refugee Crisis*. London: Palgrave.
- Farinosi, M, & Treré, E. (2014). *Social movements, social media and post-disaster resilience: Towards an integrated system of local protest*. In *Theories, practices and examples for community and social informatics*, edited von L. Stillman, T. Denison, & M. Sarrica. Clayton, Vic: Monash University Publishing.
- Garcia, D., & Rimé, B. (2019). *Collective Emotions and Social Resilience in the Digital*

- Traces After a Terrorist Attack. *Psychological Science*, 30(4), 617–628.
- Grande, E., & Hutter, S. (2020). Corona und die Zivilgesellschaft. WZB-Blog Corona und die gesellschaftlichen Folgen. <https://www.wzb.eu/de/forschung/corona-und-die-folgen/corona-und-die-zivilgesellschaft>
- Heckhausen, J., & Schulz, R. (1995). A life-span theory of control. *Psychological Review*, 102, 184-304.
- Heisig, J. P. & König, C. (2020). Wie und warum die gesundheitlichen Folgen der Pandemie vom sozialen Status abhängen. WZB-Blog Corona und die gesellschaftlichen Folgen. <https://www.wzb.eu/de/forschung/corona-und-die-folgen/wie-und-warum-die-gesundheitlichen-folgen-der-pandemie-vom-sozialen-status-abhaengen>
- Hutter, S., & Kriesi, H. (eds.) (2019). *European Party Politics in Times of Crisis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jasper, J. M. (2014). Constructing Indignation: Anger Dynamics in Protest Movements. *Emotion Review*, 6(3), 208–213.
- Jensen-Campbell, L. A., Knack, J. M., & Gomez, H. L. (2010). The psychology of nice people. *Social and Personality Psychology Compass*, 4/11, 1042-1056.
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed., pp. 114-158). New York, NY: Guilford Press.
- Luft, R. E. (2009). Beyond Disaster Exceptionalism: Social Movement Developments in New Orleans after Hurricane Katrina. *American Quarterly* 61 (3): 499–527.
- Páez, D., Basabe, N., Ubillos, S., & González-Castro, J. L. (2007). Social Sharing, Participation in Demonstrations, Emotional Climate, and Coping with Collective Violence After the March 11th Madrid Bombings. *Journal of Social Issues*, 63(2), 323–337.
- Priller, E., Alscher, M. Droß, P. M., Paul, F., Poldrack, J., Schmeißer, C., & Waitkus, N. (2012). Dritte-Sektor-Organisationen heute: Eigene Ansprüche und ökonomische Herausforderungen. Ergebnisse einer Organisationsbefragung. No. SP IV 2012-402. WZB Discussion Paper. Berlin: WZB.

- Salmela, M., & von Scheve, C. (2017). Emotional roots of right-wing political populism. *Social Science Information*, 56(4), 567–595.
- Schiffauer, W., Eilert, A., & Rudloff, M. (Hrsg.) So schaffen wir das – eine Zivilgesellschaft im Aufbruch: 90 wegweisende Projekte mit Geflüchteten. Bielefeld: transcript Verlag.
- Solnit, R. (2010). *A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities That Arise in Disasters*. New York: Penguin.
- Specht, J., Bleidorn, W., Denissen, J. J. A., Hennecke, M., Hutteman, R., Kandler, C., Luhmann, M., Orth, U., Reitz, A. K., & Zimmermann, J. (2014). What drives adult personality development? A comparison of theoretical perspectives and empirical evidence. *European Journal of Personality*, 28, 216-230.
- Specht, J., Egloff, B., & Schmukle, S. C. (2011). The benefits of believing in chance or fate: External locus of control as a protective factor for coping with the death of a spouse. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 132-137.
- Uba, K., & Kousis, M. (2018). Constituency Groups of Alternative Action Organizations During Hard Times: A Comparison at the Solidarity Orientation and Country Levels. *American Behavioral Scientist* 62 (6): 816–36.
- Woosnam, K. M., & Norman, W. C. (2010). Measuring Residents' Emotional Solidarity with Tourists: Scale Development of Durkheim's Theoretical Constructs. *Journal of Travel Research*, 49(3), 365–380.